

De andere kant van het verhaal

INTERVIEW **Hanny Alkema**

Hoe geef je de andere kant van een telefoongesprek weer? Jean Cocteau liet in ‘La voix humaine’ een vrouw telefoneren met haar ex. Ramsey Nasr laat nu de man aan het woord. Als schrijver en acteur.

Een kleine vijf jaar heeft de gedachte ergens in het achterhoofd van schrijver/acteur Ramsey Nasr (1974) liggen sluimeren: wat zou die man aan de andere kant van de lijn in de monoloog ‘La voix humaine’ van Jean Cocteau nu eigenlijk zeggen? Was wat je dacht te kunnen afleiden uit de woorden van de in de steek gelaten vrouw wel waar? Je hoorde hem immers niet. Pas sinds hij zich aan Toneelgroep Amsterdam had verbonden kreeg hij de gelegenheid om zijn idee daadwerkelijk vorm te geven.

“Ik kende de tekst al veel langer”, zegt Nasr, “onder meer uit de operaversie van Francis Poulenc door muziektheater Transparant, in de jaren negentig. Maar toen ik ‘La voix’ met Halina Reijn zag, was het wel de eerste keer dat de gedachte concreet bij me opkwam. Ik ben ermee naar Ivo van Hove gestapt, die het een goed idee vond, maar meteen als voorwaarde stelde dat ik dan vast bij Toneelgroep Amsterdam moest komen. Voor mij hield het toen op. Ik dacht er niet aan weer voltijds te gaan acteren.”

“Toen ik later die knoop wel had doorgehakt, in 2013, en me bij het ensemble had gevoegd, had ik nog veel meer plannen, ook voor stukken met meerdere personages, maar Ivo zei: Waarom ga je niet die andere stem doen? Vorige lente heb ik de eerste versie geschreven. En nu gaat ‘De andere stem’ al op twee plekken uitgevoerd worden. In Brussel en Amsterdam. Dan zie je wel hoe efficiënt een professioneel gezelschap als TA is.”

Waarom moest die man een stem krijgen?

“Hij wordt zo vaak als de harteloze bruto afge-

schilderd, die er al met een ander vandoor gaat als de eerdere relatie nog maar amper is afgelopen. Dat verbaasde mij, omdat ik dacht: zo is hij misschien helemaal niet. Je hoort alleen maar haar. Als de bedroefde, in de steek gelaten vrouw. Is hij daarom schuldig of een rotzak? Dat maakte mij nieuwsgierig naar zijn versie van het verhaal.

“Mijn werkmethode was: alle open plekken, alle luistermomenten in ‘La voix humaine’ opvullen en zo een nieuwe tekst maken. Die eerste versie was alleen nog veel te veel in functie van ‘La voix’, te reactief, te veel geneigd hem te verdedigen ook. Je kunt ‘La voix humaine’ zelf nu beter even helemaal loslaten, zeiden Ivo en dramaturg Bart Van den Eynde, die beiden meelazen. Dat heeft me bevrijd. Je moet afstand kunnen nemen. Je moet ook opboksen tegen een stuk met een geschiedenis en ik wilde absoluut niet dat hij een flets personage werd. Dan moet je weten wat die twee mensen, die toch vijf jaar een verhouding hadden, dreef. Dan heb je meer context nodig over de bond tussen twee mensen. Het eindigde ermee, dat ik al meer in de relatie zelf geïnteresseerd raakte.”

Was de tijdspanne van bijna negentig jaar tussen beide stukken een factor?

“In de meeste letterlijke zin zijn het twee stukken, twee werelden, twee botsingen. Toen Cocteau ‘La voix’ schreef, was de telefonie net uitgevonden. Dat was interessant om iets mee te doen. De telefoon als metafoor voor contact en eenzaamheid: het telefoonsnoer waar zijn stem doorheen komt om je hals draaien, een gestoorde lijn. Dat dramatische experiment leek bijna belangrijker dan de vrouw zelf. Een heel knap geschreven, wat minder gelaagd per-

sonage: geen naam, geen beroep, geen leeftijd, niets omhanden.

"Iets als een antwoord op 1928 wilde ik niet. Toen was de wereld door minder informatie veel overzichtelijker. Ik wilde wel een andere metafoor voor virtueel contact. En de moderne wereld in zichzelf laten botsen. Met verwijzing naar migratiestromen waar hij, in tegenstelling tot haar, direct bij betrokken is. Ik ben zelf het product van zo'n botsing (Nasr is half Palestijns, H.A.), een heel liefdevolle in mijn geval. Een, in de voorstelling bewust niet vertaalde, Arabische tekst, deels een strofe uit een liefdeslied van de beroemde Egyptische zangeres Umm Kulthum, leek me er een mooie, geschaakte dimensie aan te geven: 'Liefste... je bent mijn leven. Vergeefs misschien, wij tweetjes. Maar alles wat ik zag vóór ik jou zag, was dat eveneens.'"

Wat eerder op heimwee dan op pijn, zoals van haar, wijst.

"Ik heb niet gepoogd een mannelijk equivalent te schrijven. Ze hebben elkaar in de tang. Ze hebben een patroon ontwikkeld waarin hij de beschermende figuur is en zij de lijdzame, de afhankelijke, een beetje het kindvrouwtje. Dat is er ingesloten. Hij ziet nu, en zegt dat ook tegen haar: 'Ik had in het begin harder voor je moeten zijn'. Hij zit ermee dat zij nog constant 'liefje' en 'je bent lief' tegen hem zegt. Zij blijkt in de ontkenning, van dat het voorbij is, te leven."

Zij wordt toch zomaar ingeruild voor een andere vrouw?

"Zo plotseling ging dat niet. Het ging al een tijd niet meer goed tussen hen. Terwijl hij al heel lang bezig was afscheid te nemen, is zij des te meer aan hem gaan hangen. Wezenlijk voor mij was, gezien de vijf jaar dat hun relatie duurde: zij is heel belangrijk voor hem geweest. Hij had er alles voor over gehad om het goed te houden. Hij was nog nooit zo verliefd geweest. Voor hem werd het een keuze tussen een alles verzeggende liefde of een waarin je jezelf kunt zijn. Zijn hele wezen opgeslokt door haar of ongecompliceerd vrolijk zijn met iemand die hem aankan, die tegenwicht biedt. 'Ik had na vijf dagen Charlotte al meer lol gehad dan met jou in vijf jaar,' laat ik hem roepen."

"Ik heb rijkelijk geput uit mijn verbeelding, maar ook uit relaties om me heen, van mezelf, van vrienden. Uit situaties waarbij je als buitenstaander denkt: ga toch uit elkaar! Ik denk dat in 'La voix' veel vrouwen zich herkennen. Ik hoop dat in 'De stem' mannen én vrouwen zich zullen herkennen, elkaar misschien wel aanstoten van: zie je wel. In principe is het een archetypisch frame."

Met Cocteau of de vertaling van

Toneelgroep Amsterdam als uitgangspunt?

"Mijn interpretatie van de vrouw is anders dan die in TA's 'La voix'. Dat is niet de vrouw waarop mijn personage reageert. Die is zachter, meer timide, veel minder extravert. Mede daarom, en omdat er geen neutrale vertaling in het Nederlands was – die van Toneelgroep Amsterdam is ook een ingekorte versie – ben ik vooral vanuit het Frans vertrokken. Ik wilde dat het echt een helemaal nieuw stuk zou worden."

"Eerst heb ik, mede op basis van andere vertalingen, een eigen vertaling gemaakt van het origineel. Cocteau wisselt daar haar tekstpas-

sages overigens heel wonderlijk af met soms heel veel (... ..) en dan weer drie (...) stippeltjes tussen haakjes voor de luisterpauzes in haar monoloog. Die heb ik allemaal gestandaardiseerd tot de gebruikelijke drie puntjes. Ik wilde niet vastzitten aan opgelegde lengtes van de clausen van de man, maar zelf natuurlijke reacties verzinnen. Net als in gewone gesprekken wordt er soms geen direct antwoord gegeven, wordt alleen 'hm' gezegd of eromheen gedraaid. Mensen praten nooit logisch. De obsessieve neiging om alle reacties perfect te laten kloppen heb ik juist bewust losgelaten. Omdat het dan pas klopt. In het raamwerk op mijn beeldscherm de lege citaten met zijn reacties invullen was leuk puzzelen. Daarna heb ik de originele tekst weggehaald en die weer vervangen door het driepuntjes-teken."

Beetje monnikenwerk ook?

"Dat kun je inderdaad niet doen met één druk op de knop, maar moet je per clausu deleten en vervangen-door, en zo de hele tekst afwerken. Daarna is het weer puzzelen. Want dan moet je er een stuk van maken met een eigen spanningsboog. Dat is zoeken naar drijfveren, regieaanwijzingen bedenken. Erachter komen dat je een gevoelrijker personage creëert door hem niet consequent gevoelig te maken. Een mens van vlees en bloed met wie je kan meeleven. Daar gaat het om. Met al zijn inconsequenties en inconsistenties."

"Van Ivo mogen monologen niet veel langer dan een uur duren, maar ik vrees dat dat niet helemaal zal lukken. Ik hoop niet dat er te veel uitgaat. Het gaat mij om de uitputtingsslag die het voor hem is, dat hij door haar pogingen hem vast te houden tot ongewilde uitspraken wordt verleid. Dat het publiek die spanning gaat voelen."

De auteur als schrijver, acteur én regisseur?

"Die rollen hebben alle drie in even grote mate meegespeeld bij het schrijven. Om de spanning in de tekst al op te roepen, vind ik de regieaanwijzingen daar ook relevant, al wijk ik er als acteur soms sterk van af. Maar de neiging om het zelf te regisseren heb ik niet gehad. Dan wordt de eenzaamheid van een solo wel heel groot – een bijna-solo dan, want de nieuwe liefde is aanwezig – en dubbel zo fijn dat Ivo het wilde regisseren. Die afstand is juist heel goed. Daarbij, hij geeft zijn acteurs veel vrijheid om mee te denken. In de eerste zes dagen dat we nu hebben gerepeteerd had ik wel al rigoureuze keuzes verwacht van Ivo, maar hij zegt soms juist: 'De schrijver heeft hier geschreven...!'"

En die tekst kent deze acteur als geen ander.

"Bij het schrijven heb ik de tekst wel constant gezegd, maar mijn innerlijke stem is zo ontwikkeld dat ik niet eens meer weet of ik dat toen hardop deed of van binnen. Hoe dan ook, het was voor de repetities hetzelfde als met elke andere rol: tekst stampen, uit het hoofd leren. Want de schrijver kent de tekst wel, maar niet zoals een acteur dat moet: van buiten."

Premières 'De andere stem' van Ramsey Nasr door Toneelgroep Amsterdam: 12-4 in Kaaaitheater Brussel, 11-5 in Stadsschouwburg Amsterdam. Meer informatie: www.tga.nl

'De ex in 'La voix' wordt

zo vaak als de harteloze
bruut afgeschilderd.
Dat verbaasde mij,
omdat ik dacht: zo is hij
misschien helemaal
niet. Je hoort alleen
maar haar.'

Ramsey Nasr tijdens de repetities van 'De andere stem'. Foto linksboven: in overleg met regisseur Ivo van Hove. FOTO'S WERRY CRONE